

УДК 351.72:347.73(477)

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ
ЯК СТРУКТУРНОГО ЕЛЕМЕНТА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ**

**LEGAL SUPPORT OF BANKING SECURITY OF THE STATE
AS A STRUCTURAL ELEMENT OF FINANCIAL SECURITY OF THE STATE**

Бригінець О.О.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права*

*Навчально-наукового інституту права
Університету Державної фіскальної служби України*

У статті розкривається вплив правового забезпечення банківської безпеки держави на рівень фінансової безпеки держави загалом. Унесено пропозиції до чинного законодавства в контексті нормативного закріплення правової дефініції «банківська безпека держави». Визначено роль і місце банківської безпеки держави в процесі забезпечення добробуту громадян нашої країни.

Ключові слова: фінансова безпека, банківська безпека, правове забезпечення банківської безпеки.

В статье раскрывается влияние правового обеспечения банковской безопасности государства на уровень финансовой безопасности государства в целом. Внесены предложения в действующее законодательство в контексте нормативного закрепления правовой дефиниции «банковская безопасность государства». Определены роль и место банковской безопасности государства в процессе обеспечения благосостояния граждан нашей страны.

Ключевые слова: финансовая безопасность, банковская безопасность, правовое обеспечение банковской безопасности.

The article reveals the impact of the legal provision of banking security of the state on the level of financial security of the state as a whole. Proposals were made to the current legislation in the context of regulatory consolidation of the legal definition of "banking security of the state". The role and place of the banking security of the state were indicated in the provision of citizens' welfare in our state.

Key words: financial security, bank security, legal support of banking security.

Актуальність теми. Одним із провідних елементів, що можуть підвищити рівень фінансової безпеки держави, є підвищення рівня стабільності й розвитку банківського сектора від загроз зовнішнього та внутрішнього характеру. Забезпечення фінансової безпеки банківського сектора має велике значення для соціально-економічного розвитку держави.

Останні декілька років ми могли спостерігати зниження довіри до банків, саме це ставало як причиною, так і наслідком погіршення стану фінансової безпеки держави загалом. Ураховуючи фактор глобалізації, можемо констатувати, що вітчизняна

банківська система взаємопов'язана з міжнародною банківською системою.

Потрібно відзначити, що у вітчизняній науковій літературі небагато наукових публікацій, які присвячені правовому забезпеченню банківської безпеки держави. Детально цю тему досліджували такі визначні вчені, як П.А. Герасимов, Є.О. Олейнікова, О.І. Хитрін.

У публікаціях вищезгаданих науковців описано переважно банківську безпеку держави як стан відносин, але практично не розглядається банківська безпека держави як структурний елемент фінансової

безпеки держави. Беручи до уваги відомі нам дослідження, можна говорити про недостатню розробку проблем правового забезпечення банківської безпеки держави.

Метою статті є визначення правового забезпечення банківської безпеки держави як структурного елемента фінансової безпеки держави та її вплив на добробут громадян нашої держави.

Виклад основного матеріалу. Можемо констатувати той факт, що вітчизняна фінансова безпека банків стає не лише національною, а й міжнародною проблемою. Для підтримання рівня протистояння в боротьбі з шахрайством було створено Міжнародну асоціацію з питань безпеки в банківській справі, основним завданням якої є сприяння обміну інформацією й надання взаємної допомоги в запобіганні діям, спрямованим проти законної діяльності банків.

Заглиблюючись у це питання, доходимо висновку, що повномасштабне забезпечення фінансової безпеки банківської системи загалом та окремих її структурних елементів є складною й багатогранною проблемою, що потребує належного та всебічного правового регулювання. З боку законодавця нормативне закріплення поняття «банківська безпека» наявне тільки в Наказі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277, де зазначається, що банківська безпека – це рівень фінансової стійкості банківських установ держави, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни й захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників незалежно від умов її функціонування.

Детально проаналізувавши норми Закону України «Про банки і банківську діяльність» [1], дійшли висновку, що стаття 2 цього Закону буде мати логічне завершення, якщо її доповнити визначенням поняття «банківська безпека держави» такого змісту: банківська безпека держави – це стан загальнодержавних заходів щодо недопущення та запобігання уявним і потенційним загрозам функціонуванню банківської системи держави.

Низка науковців досліджували й вивчали фінансову безпеку банківської діяльності. Так, наприклад, П.А. Герасимов висловлює позицію, згідно з якою фінансова безпека банку визначається стабільністю і стійкістю фінансового стану банку, ступенем ефективності фінансово-економічної діяльності, рівнем контролю за зовнішніми та внутрішніми ризиками [2]. Водночас О.І. Хитрін розширює правову позицію П.А. Герасимова, визначає фінансову безпеку банку як динамічний стан, за якого банк юридично й технічно здатний виконувати та реально виконує властиві йому функції; забезпечує стійкий захист життєво важливих соціально-економічних інтересів громадян, суб'єктів господарювання, суспільства й держави від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз [3].

Заслуговує на визнання думка Є.О. Олейнікової, яка пропонує розглядати банківську безпеку як стан найефективнішого використання корпоративних

ресурсів банку, що відображається через найкращі значення фінансових показників прибутковості та рентабельності, якості управління й використання основних та оборотних коштів банку [4].

Банківську безпеку вважаємо за доцільне розглядати як стан, за якого забезпечуються умови для поступального й ефективного функціонування банківської системи, збільшення частки прибутку та направлення її функціонування на підвищення рівня соціально-економічного розвитку держави. За вищевизначених умов банківська діяльність максимально захищена від різного роду деструктивних діянь і фінансової ситуації, що може виникати як усередині, так і ззовні банківської системи держави.

Звідси схиляємося до думки, що банківська система є доволі взаємопов'язаним механізмом, тому рівень її нерозривно пов'язаний із фінансовою безпекою кожного окремого банку. Навіть незначні на перший погляд проблеми в банківській системі можуть призвести до фатальних наслідків у роботі окремих банків, а отже, похитнути безпеку банківської системи загалом.

Залежність безпеки кожного окремого банку від рівня безпеки банківської системи загалом зумовлюється різноманітністю інтересів суб'єктів ринку банківських послуг і значною обмеженістю фінансових резервів окремого банку, а також джерел її формування. Потрібно враховувати й ризикованість здійснення банківських операцій в умовах фінансової кризи в державі та зростання на цьому фоні рівня злочинності в кредитно-фінансовій сфері.

На нашу думку, безпеку банку можна визначити як стан захищеності інтересів власників (інвесторів, партнерів) і керівництва банку, матеріальних цінностей, а також інформаційних ресурсів від внутрішніх і зовнішніх загроз. Банківська безпека має комплексний характер, охоплює безпеку банку як організації, безпеку дій банківського персоналу, безпеку виконання банківських операцій, інформаційну безпеку.

Докризовий період у розвитку фінансової системи держави засвідчив, що банківська система України була однією з найбільш інвестиційно-привабливих сфер. У сучасних кризових умовах значно посилюється конкуренція в банківському секторі, а надійність і подальший розвиток банківської системи України прямо залежить від ефективності діяльності вже наявних банків. У цих умовах особливо ваги набуває вміння ефективно управляти доходами банків, тобто розпоряджатися результатами їх діяльності.

У банківському секторі спостерігається високий ступінь ризикованості діяльності, низький рівень капіталізації банків, велика частка проблемних позичок, недостатній розвиток асортименту банківських послуг. Вищепераховані фактори спричиняють підвищення рівня неплатоспроможності багатьох банків або ліквідації окремих із них, тобто знано погіршується рівень їх фінансової безпеки. Відзначимо, що знижується і якість послуг, що надаються вітчизняними банками.

Серед основних ризиків, які впливають на діяльність банків, можна виділити такі:

- неповернення коштів за кредитами (передусім довгостроковими іпотечними);
- непрогнозовані коливання курсу вітчизняної валюти;
- неможливість вчасно розраховуватися з іноземними кредиторами.

Багато в чому допомагає боротися з кризою в банківській сфері держава. Зокрема, капіталізація українських банків щороку підвищується переважно за рахунок вливань капіталу з боку держави або іноземних банків-партнерів. Незважаючи на вищезгадане, прогноз розвитку вітчизняної банківської системи залишається негативним. Попри все, банківський сектор розвивається, хоча й не так стрімко й упевнено, як хотілося б. Проте існує й низка чинників, які можуть призвести до нової, більш глибокої кризи в банківському секторі України, передусім це стосується зниження рівня захищеності, а також негативних із погляду фінансової безпеки структурних змін в активах банків.

Перераховані вище особливості вимагають від банків підвищення ефективності діяльності, удосконалення комплексних підходів до забезпечення власної фінансової стійкості за допомогою більш повного використання всіх наявних для цього можливостей, що можна реалізовувати шляхом:

- утворення банківських об'єднань;
- більш ефективного управління банківською діяльністю в умовах нестабільного зовнішнього середовища;
- входження банків до різного роду фінансово-промислових об'єднань;
- фінансового оздоровлення банків за допомогою реорганізації через злиття й приєднання;
- підвищення рівня використання всього спектру банківських інструментів і послуг.

У світовій практиці зроблено вже досить багато для відвернення великої кількості різноманітних загроз безпеці банків або мінімізації їх негативних наслідків. Усе ж ці питання потребують комплексного підходу до їх аналізу та системного розроблення заходів для подальшого запобігання їм. Досить важливим є питання впровадження принципів міжнародних домовленостей «Базель II», що вироблені для більш якісного забезпечення банківської безпеки й зосереджуються на дворівневому управлінні діяльністю банків, а саме: на зовнішньому нагляді та контролі банківської діяльності, а також на спонуканні банків до розроблення внутрішніх систем показників та індикаторів.

Фінансову стратегію забезпечення банківської безпеки можна розглядати як систему заходів стратегічного й тактичного планування для досягнення максимальної платоспроможності і стійкості комерційного банку й можливості його протистояння загрозам фінансового характеру. Основною метою цієї стратегії має бути збільшення прибутковості діяльності банку та розширення його позицій на ринку банківських послуг.

Величезний вплив на стратегію безпеки банківської системи має чинне законодавство, а також уміння адаптуватись до його змін з боку керівництва банків. З боку держави ключовими напрямками застосування управлінських заходів щодо підвищення стійкості фінансової сфери є такі:

- використання нових механізмів грошово-кредитного регулювання з боку центрального банку;
- посилення нагляду за якістю капіталу фінансових установ, ліквідністю й ризиками;
- підвищення рівня прозорості фінансових операцій;
- підвищення оперативності реагування на ризики органів регулювання та нагляду.

Стратегія фінансової безпеки банків формується відповідно до економічних нормативів центрального банку. Основними заходами для обмеження негативного впливу загроз на стан банку мають бути такі:

- проведення виваженої кадрової політики;
- участь банку в загальнодержавних і регіональних проектах;
- підвищення ефективності й зниження собівартості банківських послуг;
- аналіз контрагентів;
- уведення в керівні колегіальні органи великих підприємств-позичальників представників банку;
- приділення великої уваги посиленню прозорості фінансового стану банку;
- уникнення залежності від політичних змін у державі.

У складних фінансових умовах підвищується необхідність додаткових заходів, спрямованих на подолання ризиків, що характерні для конкретної фінансової ситуації. Прикладом вищезгаданого може слугувати ситуація стосовно нестач внутрішніх джерел капіталізації, що зумовлює посилення залежності банків від іноземних інвесторів.

Висновки. Для підтримання фінансової безпеки банківської системи необхідний такий комплекс заходів:

- розроблення механізмів заміщення зовнішніх ресурсів;
- розміщення бюджетних коштів у банківській системі та залучення коштів населення;
- розширення ресурсних можливостей банківської системи й інструментів для управління нею;
- регулювання руху капіталів у напрямі зняття обмежень на приплив капіталу й посилення контролю за його впливом за тіншовими схемами;
- поглиблення співпраці банків із центральним банком;
- посилення контролю за спекулятивними операціями;
- зниження рівня надлишкової грошової маси для обмеження її впливу на курс вітчизняної валюти.

Актуальним завданням є формування розгалуженої мережі інструментів і регуляторів, які спроможні модернізувати фінансову безпеку банківської системи України в напрямі підвищення її антикризової стійкості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про банки і банківську діяльність : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
2. Герасимов П.А. Экономическая безопасность банка: концептуальный подход / П.А. Герасимов // Банковские услуги. – 2006. – № 4. – С. 20–30.
3. Хитрін О.І. Фінансова безпека комерційних банків / О.І. Хитрін // Фінанси України. – 2004. – № 11. – С. 118–124.
4. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / под ред. Е.О. Олейникова. – К. : Молодь, 2001. – 680 с.